

1999 Marmara Depremleri ile 2023 Kahramanmaraş Depremlerinin

ACİL MÜDAHALE ÇALIŞMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Cengiz ÇAĞIRTEKİN
AFAD Uzmanı

Çalışma kapsamında ülkemiz için bundan sonra olabilecek afetlerin en az kayıp ve hasarla atlatılması için seçkin ve yöneten bir yapı oluşturulması amacıyla çeşitli değerlendirmeler yapılacaktır.

Türkiye; coğrafik konumu, jeomorfolojik yapısı ve iklim özellikleri nedeniyle, başta depremler olmak üzere, doğa kaynaklı afetler yönünden afet riski yüksek bir coğrafyada yer almakta, ortaya çıkan can ve mal kayıpları, ülkemiz için ağır bir yük oluşturmaktadır. Afet ve acil durumlar, ülkemizde ve dünyada günlük yaşamın önemli ve etkili

bir unsuru haline gelmiş bulunmaktadır. Meydana gelen afetlerin, zararları ve yıkıcı etkilerinin arttığı istatistiki verilerde de ortaya çıkmaktadır. 2019 yılında yayınlanan Dünya Afet Raporuna (1) göre; yıl boyunca toplam 308 büyük afet yaşandığı, bu afetlerde 97,6 milyon insanın doğrudan etkilendiği, 24.306 kişinin hayatını kaybettiği ve bu afetler nedeniyle 103

milyar USD (ABD Doları) ekonomik kayıp meydana geldiği belirtilmektedir. Yine, yapılan araştırmalarda; 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, dünyada yaşanan kaydedilmiş afetlerin sayısında %250, etkilenen insanların sayısında %500 ve afetlerin toplam maliyetlerinde %1.500 artışlar olduğu görülmektedir.

Türkiye, dünyanın aktif deprem kuşağı olan Alp – Himalaya deprem kuşağı üzerinde bulunduğundan, geçmişte, ülkemizde birçok yıkıcı deprem olduğu gibi gelecekte de depremler olacağı, ilgili kesimler tarafından da dile getirilmektedir. Ayrıca, son yıllarda etkileri artan küresel iklim değişikliğinin de etkisiyle orman yangınları ile sel ve su baskınlarının daha da etkili olduğu afetler görülmektedir.

Bununla birlikte, tüm bunların öncesinde, afet risklerin azaltılması ve geçmişte yaşanan büyük afetlerin müdahale çalışmalarında yaşananlar sonrası yapılan çıkarımlarla daha da etkili yönetilmesi için hazırlıklı olunmaması durumunda ülkemiz sadece mal ve can kaybına uğramayacak; aynı zamanda ülkenin milli güvenliğini tehlikeye düşürecek durumlar ortaya çıkabilecektir.

Ülkemizin yakın tarihine bakıldığında; yaşanan çok sayıda afetin içerisinde ortaya çıkardığı can ve mal kaybı ile ülkenin sosyoekonomik yapısını etkileyen 1999 Marmara Depremleri ile 2023 Kahramanmaraş Depremlerinin önemli ve ayrı bir yeri vardır.

Çalışma kapsamında her iki afet; öncelikle ayrı ayrı, sonrasında da karşılaştırmalı biçimde ele alınarak, ülkemiz için bundan sonra olabilecek afetlerin en az kayıp ve hasarla atlatılması için seçkin ve yöneten bir yapı oluşturulması amacıyla çeşitli değerlendirmeler yapılacaktır.

Marmara Depremlerinin ilki, 17 Ağustos 1999 tarihinde merkez üssü

Kocaeli Gölçük, ikincisi ise 12 Kasım 1999 tarihinde ise Bolu (Düzce) Kaynaşlı'da meydana gelmiştir. Kuzeybatı Fayının tümünde hissedilen deprem; Yalova, Kocaeli, Sakarya, Bolu illerinde daha fazla olmak üzere İstanbul, Eskişehir, Bursa, Zonguldak, Tekirdağ'ı kapsayan 8 ilimizde çok sayıda can kaybı ve hasara neden olmuştur. Depremin Türkiye'nin önemli sanayi merkezlerinin bulunduğu, şehirleşme ve nüfus yoğunluğunun fazla olduğu bir bölgede gerçekleşmesi, can ve mal kaybının çok olmasına sebebiyet vermiştir. Marmara Depremlerinde 18.243 vatandaşımız hayatını kaybetmiş, 48.901 vatandaşımız ise (2) yaralanmıştır. (Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi, Depremler 1999, Ağustos 2000, s.5) Depremler 15.816.476 vatandaşımızı çeşitli oranlarda etkilemiştir. Bu sayı, Türkiye nüfusunun dörtte birine eşittir.

Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Raporunda da Temmuz 2000 tarihi itibarıyla 329.216'sı konut, 48.663'ü işyeri olmak üzere 377.879 birim yapının çeşitli derecelerde hasar gördüğü belirtilmektedir. (s.5)

Öte yandan TMMOB Makine Mühendisleri Odası tarafından 17 Ağustos Marmara Depreminin yıldönümünde hazırlanan rapora (3) göre Marmara Depremi'nin toplam ekonomik maliyeti; TÜSİAD'a göre 17 milyar dolar, Devlet Planlama Teşkilatı'na göre 15-19 milyar dolar, Dünya Bankası'na göre 12-17 milyar dolar civarındadır. Maddi zarar ise; TÜSİAD'a göre GSİYH'nin yüzde 9'u, DPT'ye göre yüzde 8-10'u, Dünya Bankası'na göre ise yüzde 6,3-9'u oranında olmuştur. Kayıp ve hasar yönünden görüleceği üzere Marmara Depremleri devletin milli güvenliğini zedeleyebilecek boyuttadır.

Marmara Depremleri sonrası kayıp ve hasar yönünden ülkemize büyük zarar veren ve etkisini uzun yıllar sürdürecektir merkez üssü Kahramanmaraş olmak üzere ardışık olarak mey-

dana gelen ve 11 ilimizi etkilemiş (Kahramanmaraş, Hatay, Adıyaman, Osmaniye, Gaziantep, Şanlıurfa, Malatya, Diyarbakır, Adana, Kilis ve Elâzığ) depremlerin meydana gelişi ile etkilenen illerde 37.066 binanın yıkıldığı Meclis Araştırma Komisyonu Raporunda (4) bildirilmektedir. (s.199) Bu depremlerin kesin hasar durumu hakkında aynı raporda; 18.763 adedi acil yıkılacak, 200.399 adedi ağır hasarlı, 47.227 adedi orta hasarlı, 484.147 adedinin ise az hasarlı olduğunu ifade etmektedir. 2023 depremlerinde 53.707 vatandaşımız hayatını kaybetmiş, 107.213 vatandaşımız ise yaralanmıştır. Depremlerde 14 milyona yakın vatandaşımız etkilenmiş, bu da ülke nüfusun %16,4'üne karşılık gelmektedir.

Kahramanmaraş Depremleri hakkında Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın, (6) Türkiye Deprem Toparlanma ve Yeniden İmar Değerlendirmesi Raporu'nda, "Kahramanmaraş merkezli depremlerin ekonomik zararlarına ilişkin olarak Türkiye ekonomisi üzerindeki toplam yükünün yaklaşık 2 trilyon TL düzeyinde olduğu tahmin edilmekte ve depremin 2023 yılı milli gelirinin yaklaşık yüzde 9'una ulaşabileceği öngörülmekte" olduğu açıklanmıştır. Kısa ve sayısal bilgilerden yola çıkarak; her iki deprem de kayıp ve hasar yönünden ülkemizde önemli boyutta bir can ve mal kaybına neden olmuş, etkileri uzun yıllar boyunca devlet yönetimi ile toplumsal ve bireysel olarak hissedilecek ve nesiller boyu sürecek acılar bırakmıştır. Öte yandan, sürdürülebilir kalkınma yönünden ülkemize için önemli bir risk oluşturduğu gibi etkileri de uzun yıllar sürecektir.

Marmara ve Kahramanmaraş Depremlerinin acil müdahale döneminde kullanılan kaynakların karşılaştırılması;

Afetin en önemli safhası olan müdahale döneminde etki analizinin iyi etüt edilmesi sonrası depreme

müdahale edilecek kaynakların optimal şekilde değerlendirilmesi hayati öneme sahiptir. Öte yandan bu kaynakların ihtiyaç duyulan noktalara doğru şekilde gönderilmesine dikkat edilmesi yanında mevcut kaynakların etkin, verimli ve ekonomik kullanımının yapılmaması durumunda kaynak israfına yol açmakta ve afetzedelere yardımlar zamanında ve yeterince ulaşmamaktadır.

Bunun sağlanabilmesi için afet yönetiminin tekil ve mutlak idareye bağlı olması yanında, tüm paydaşlarla ortak dil, ortak mevzuat ve ortak hareket bütünlüğünün sağlanması sonrası müdahale çalışmalarında kullanılacak kaynakların ihtiyaç duyulan noktalara doğru şekilde gönderilmesine bağlıdır. İhtiyaçların karşılanması yani mevcut kaynakların etkin, verimli ve ekonomik kullanımını yönetim merkezlerinde görev yapanların iletişim, planlama ve organizasyon konularına vakıf, bilgili, tecrübeli yönetici ve çalışanların koordinesi ile olmaktadır. Bu bilgilerden hareketle çalışma kapsamında her iki depremin etkilediği nüfus oranı, coğrafi alan ve akut müdahale döneminde kullanılan kaynakların karşılaştırılmasında;

- Marmara depremleri sonrası yerli yabancı, sivil, asker ve akademisyenler tarafından yapılan değerlendirilmelerde; afetlere müdahale için çok sayıda kurumun varlığı ile mevzuatın dağınık ve yetersizliği değerlendirilmiş, deprem sonrası kamu da bir takım değişikliğe gidilerek belirtilen olumsuzlukların önüne geçilmesi için AFAD kurulmuş, bunun yanında mevzuatta birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Önceki depremlerde yaşanan çok başlılığı yerine göre afetlerin tek merkezden yönetilmesi çalışmalarının bütünlüğünün sağlanmasına göre avantaj olmakla birlikte iletişim ve koordinasyonda yaşanan sorunların yanı sıra koordinatör kurumun müdahale çalışmalarında görev yapan kurum ve kişiler üzerinde otoriteyi sağlama konusu tekrar gündeme gelmeli ve tartışılmalıdır.
- Marmara Depremleri sonrası görülmüştür ki; büyük afetler için önceden hazırlanan ve tüm kesimlerde biliniyor uygulanabilecek -afetlere karşı yapılan hazırlıkların yerel olduğu- herhangi bir planlama gibi hazırlı-

ğın olmadığı anlaşılmıştır. Kahramanmaraş Depremlerinde ise geçmişte yaşanan tecrübeler sonrası başta müdahale planları olmak üzere teknolojiye yararlanılarak birçok plan ve program yapıldığı, çok sayıda eğitim ve tatbikatlarla (Kahramanmaraş Merkezli Depreme münhasır olmak üzere tatbikatlar yapılmıştır.) hazırlandığı anlaşılmaktadır. Bu da gösteriyor ki Marmara Depremlerine yeterince hazırlıklı olunmadığı, Kahramanmaraş Depremlerinde ise daha önceden alınan derslerin bir sonucu olarak oluşturulan güçlü yapının plan, program, eğitim ve tatbikatlarla çok sayıda hem teorik hem de uygulamalarla hazırlığın yapıldığı görülmektedir.

- Marmara Depremlerinde kıyı bölgelerinin doldurulması sonrası oluşan alanlar imara açılmış, bu alanlar toplu konut alanı olarak düzenlenmiş, çok sayıda konut yapılmış ve depremin gerçekleşmesiyle başta Gölcük olmak üzere oluşturulan yerleşim alanları; sivilaşma nedeniyle denize kayma yapmış ve çok sayıda kayıp ve hasara sebebiyet vermiştir. Kahramanmaraş Dep-

remlerinde İskenderun çevresinde denizin yükselmesiyle su baskınları meydana gelmiş, vatandaşlarda korku ve panik oluşturmuş, meydana gelen hasar ve kayıplar Marmara Depremleri ile karşılaştırıldığında nispeten daha az olmuştur.

- Marmara Depremleri öncesi binaların inşasında herhangi bir standardın olmadığı, çok azının ise 2 Eylül 1998 yılında yayınlanan Yapı Yönetmeliğine göre binalar inşa edildiği görülmektedir. 2023 Depremini yaşayan illerin bir bölümünün konutları 03.07.2001 tarihinde yayımlanan Gaziantep ve Hatay'ın yanında 19 ili kapayan Yönetmelik kapsamında yapılmıştır. 2010 yılında da 4708 sayılı Yapı Üretim Hakkına Kanun çıkarılmış ve yapı denetimi ülke geneline yayılmıştır. (7) (ODTÜ 6 Şubat Pazarlık ve Elbistan Depremleri Ön Değerlendirme Raporu 20 Şubat 2023, s.45) 2023 depremini yaşayan illerde konutların bir bölümünün 2010 yılı öncesi mevzuatına, bölgenin tamamındaki binaların ise daha sonraki mevzuata göre yapılmasına rağmen yıkılan, ağır ve orta hasarlı binaların çokluğu ilginç bir durum oluşturmaktadır. Öte yandan Kahramanmaraş Depremlerinin yapı stoku ilgili mevzuata ve yerel yönetimler ile merkezi yönetime (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı) verilen denetim yetkilerine göre yapılmasına rağmen ilk depremde 18.373 iken ikinci depremde 53.537 vatandaşımız hayatını kaybetmiştir. Bu nedenle iki deprem arasında ki can kayıplarının çok olması iza-hata muhtaçtır.
- Marmara Depremlerinde 15.516.476, 6 Şubat Depremlerinde ise 14 milyon civarında vatandaşımız etkilenmiştir. Bu verilere göre Marmara Depremlerinde etkilenen vatandaşlarımızın sayısının çokluğu yanında

vatandaşların dar bölgelerde ve sık yapılaşmanın olduğu bir alanda yaşadıkları görülmektedir. Kahramanmaraş Depremleri geniş bir alanda olmasına rağmen yerleşim yerlerinin yapılaşmasına bakıldığında, birçok yerleşim yerinin sık olmayan bir alanda olması müdahale sürecince yapılan faaliyetlerde pozitif şekilde etkili olmuştur.

- 17 Ağustos Marmara Depreminde haberleşme kesintiye uğramış, bölge ile haberleşme sağlanamamıştır. Bu süre içerisinde amatör telsizcilerden yardım alınarak kısmen de olsa haberleşme yapılabilmektedir. Dönemin Başbakanının 'Afet bölgesi ile haberleşemiyoruz' söylemi halen hafızalardadır. Kahramanmaraş Depremlerinde haberleşme bazen kısa süreli kesilse de bölgenin her kesimi ve her yeriyle sürekli ve kesintisiz haberleşme yapılmış, kamu birimleri arasındaki haberleşmede herhangi bir sorun ortaya çıkmamıştır. Buradan hareketle, Kahramanmaraş Depremlerinde haberleşmenin sektöre uğramaması müdahale faaliyetleri başta olmak üzere akut safhada önemli kazanımlara sebep olmuştur. Ayrıca, Marmara Depremlerinde var olmayan sosyal medyanın sağladığı avantajları da unutmamak gerekmektedir. Afetin meydana gelmesi ile vatandaşların iletişim araçlarını yoğun bir şekilde kullanmak istemesi sonrası yaşanan aksamalar sosyal medyanın aktif olarak kullanılması ile bilgi akışının temel dayanağı olmuştur. Afetzedelere yardım ulaştırmak, yardım çağrılarını cevap vermek, yönlendirmek, alternatif ulaşım yollarını paylaşarak bölgeye gidecekleri kolaylık sağlamak, afetin büyüklüğü ve meydana gelen hasarlar hakkında bilgiler verilmesi müdahale çalışmalarını için önemli bir faktör haline gelmiştir.

- Marmara Depremlerinde ulaşım noktasında hem müdahale birimlerinin afet noktalarına ulaşımında hem de bölgede yaşayan vatandaşların güvenli noktalara tahliye ve transferinde insan hayatına mal olan sorunlar yaşanmıştır. Hem şehir içi ulaşım noktaları enkazlar nedeniyle kullanılamaz hale gelmiş hem de şehirlerarası veya ana arterlerde hasarlar nedeniyle ulaşım da uzun süreli kesintiler yaşanmıştır. Yollarda meydana gelen hasara ilave olarak köprülerin zarar görmesi, ikincil afetlerin yolların kullanımını engellemesi Marmara Depremlerinin bir kasa ve felakete dönüşmesine yol açmıştır. Kahramanmaraş Depremlerinde, 11 ili kapsayan çok geniş bir alan etkilenmiş, başta Hatay, Kahramanmaraş, Malatya ve Adıyaman olmak üzere can ve mal kayıpları meydana gelmiştir. Ulaşım noktasında, etkilenen iller arasında Hatay ili başta olmak üzere Kahramanmaraş, Malatya ve Adıyaman illerinde il içi ulaşım enkazların etkisiyle kullanılamaz hale gelmiştir. İller arası ulaşımında ise akut safhada Gaziantep Nurdağı dışında önemli bir aksaklık ve gecikme yaşanmamıştır. Sonuç olarak, Marmara Depremlerinde dar alanda önemli ulaşım sorunları yaşanırken, Kahramanmaraş Depremlerinde ulaşım çerçevesinde Hatay Havaalanı hariç çalışmalarını etkileyecek bir önemli sorun yaşanmamıştır.
- Depremin oluşu ile yıkılan veya ağır hasarlı binaların sayısı ile dağılımı bu aşamada önemli unsurlardan biridir. Enkaz altında kalan ve kurtarılmayı bekleyen afetzedelerin ihtiyaçları öncelikle ulaştırma, haberleşme, arama kurtarma, ilk yardım, beslenme, barınma, tahliye gibi temel ihtiyaçların yani etki analizinin ivediliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu ne-

denle afetin ilk anlarında önemli hizmetlerden biri olan arama kurtarma faaliyetlerine kısa sürede başlamalıdır. Bu dönemde zamanla yarışılmaktadır. Afetzedelere ulaşıp buldukları olumsuz durumlardan kurtarılması; teşkilatlanmış, konusuna hâkim, daha önceleri de bu tür faaliyetlere katılmış kurum, kuruluşlar ile teknolojiye yararlanılarak araç gereçle donatılmış, alanında bilgi ve tecrübeli insan gücüne sahip, profesyonel ekiplerin varlığı yani nitelikli arama kurtarmanın önemini ortaya çıkarmaktadır.

- Marmara Depremlerinde resmi olarak Sivil Savunma Arama ve Kurtarma Birliklerinden Ankara'dan 56, Erzurum'dan 34 ve İstanbul'dan 26 kişilik ekip olmak üzere 116 kişilik arama kurtarma-personeli dâhil olmuş, ayrıca, Türkiye Taş Kömürü İşletmelerinden 74 mühendis, 62 maden nezaretçisi ve 148 maden işçisi olmak üzere 1.620 kişiden oluşan 80 ekip görev yapmıştır. (Başbakanlık Kriz Merkezi Yönetim Merkezi, Ağustos 2000, s.27) Yine aynı Merkezin raporunda depremlerin arama kurtarma çalışmalarına 50 ülkeden 5.295 personelin katıldığına belirtilmektedir. (Başbakanlık Kriz Merkezi Yönetim Merkezi, Ağustos 2000, s. 30)
- Belediyelerin büyük bölümünün afet ve acil durum hizmetlerine katılımları konularında hazırlıksız oluşları ile sivil toplum kuruluşlarının (AKUT hariç) yetersizlikleri ortaya çıkmıştır. 17 Ağustos Depremi mevsimin sıcak bir dönemine gelmesi arama kurtarma çalışmaları ile diğer müdahale aşamasında yapılan faaliyetlerin yetersizliği yüzünden bölge halkı salgın hastalık riski ile de karşı karşıya kalmıştır.
- Kahramanmaraş Depremlerinde yukarıda belirtilen özelliklere

sahip; ülke içi arama kurtarma 21.453, AFAD arama kurtarma 2.339 ve yabancı arama kurtarma 11.488 olmak üzere toplam 35.250 personelin sahada görev yaptığı kayıtlardan anlaşılmaktadır. Profesyonel ekiplerin varlığı hem koordinasyon hem de operasyon noktasında olumlu sonuçlara sebep olmuştur. Bu verilerle şunu belirtebiliriz ki, Marmara Depremleri ile Kahramanmaraş Depremleri müdahale sürecinde görev yapanlar arasında nitelik ve nicelikli iş gücü arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Arama kurtarma faaliyetlerinde bulunan insan, araç ve gereç kaynağının organize bir şekilde afet bölgesine intikali ile hizmetlerin etkin ve verimli kullanım hususu incelenmeli ve araştırılmalıdır.

- Kamu kurum ve kuruluşları ile belediyeler gibi diğer aktörlerin Marmara Depreminde yeterince hazır olmadıkları gibi insan, araç gereç ve teknoloji imkanlarının bulunmayışı veya az sayıda sahip olanların kaynakları yeterince kullanamamaları yüzünden hazırlıksız oldukları görülmüştür. Geçmişte yaşanan bu acı tecrübe sonrası ilgili kesimler olayın ciddiyetini anlamış ve bunu göre hazırlanmıştır. 1999 Depremlerine hazırlıksız ve deneyimsiz olarak görev yapan kamu kurum ve kuruluşlar bu alanda kendilerini yetiştirerek nitelikli iş gücü oluşturmuşlardır. Ayrıca, belediyeler ilk depremler sonrası mevzuatta yapılan değişikliklerin yanında afet hizmetlerine katılımları amacıyla yeniden yapılanmaya gitmişlerdir. Yine 6 Şubat Depremlerine müdahale aşamasına artı değer katmışlardır. Bu da gösteriyor ki Marmara Depremlerinde yeterince hazırlıklı olunmadığı, Kahramanmaraş Depremlerinde ise daha önceden alınan derslerin bir

sonucu olarak oluşturulan güçlü yapının plan, program, eğitim ve tatbikatlarla çok sayıda hem teorik hem de uygulamalarla hazırlığın yapıldığı görülmektedir.

- Ülkemiz sivil toplum kuruluşlarının ilk depremde sayısı çok az olup, arama kurtarma alanında AKUT, haberleşme alanında ise TRAC'ın dışında müdahale çalışmalarına katılan kayda değer kuruluşun bulunmadığı görülmektedir. Marmara Depremleri sonrası sivil toplum kuruluşları da kendilerini geleceğe hazırlık için bundan sonra olabilecek afetler için yeniden yapılanma sonrası müdahale ve iyileştirme çalışmalarında bulunmaktadır. Arama kurtarma ve insanı yardım konularında hem ülke içinde hem ülke dışında önemli hizmetler veren Türk STK'ları niteliği ve niceliği ile gerçekleştirdikleri çalışmalar küresel düzeyde dikkat çekmekte ve yaptıkları çalışmalar dünyaya örnek olmaktadır. Kahramanmaraş Depremlerine özellikle arama kurtarma, barınma, beslenme, ilk yardım gibi hizmetlerde STK'lar önemli katkılar vermişlerdir. Son depremlere müdahale çalışmalarına yerli ve yabancı 57 ayrı sivil toplum kuruluşundan yaklaşık 10.000'i aşkın personel çalışmalara katılmıştır. Ayrıca gönüllülerin kontrolsüz güç haline geldikleri bölgeler hariç Kahramanmaraş Depremlerine katılımı hem nicelik hem de nitelik açısından yüksek olmuş afetzedelere verilen hizmetlere önemli katkılar vermişlerdir.
- Marmara Depreminin finans yönüne bakıldığında ise akut müdahale sürecinde bölgeye mali kaynak aktarımı kısıtlı olmuştur. Bölgenin ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla bir takım ek vergiler (4481 sayılı yasayla gelir, taşıt, emlak, özel haberleşme ve özel

işlemler üzerinden de alınmaya başlandı) çıkarılarak maliyet karşılanmaya çalışılmıştır. Bölgede faaliyete geçen Bölge Afet Koordinatör Valiliğin ihtiyaçlarının çoğu başka kurumlardan ve bağışlarla yapılmıştır. Hasarların giderilmesi için Dünya Bankası ile ikraz sözleşmesi yapılarak afetzedelerin ihtiyaçları giderilmeye çalışılmıştır. 6 Şubat Depremlerinde aksi bir durum olmuş, bölgenin acil ihtiyaçları için yardımlar yapılmıştır. Depremlerden yaklaşık 5 ay sonra Temmuz'da ek MTV vergisi çıkarılmış, toplanan mali kaynakla, afetzedelere tahliye, kira... gibi yardımlarda bulunulmuş olup, söz konusu yardımlar halen devam etmektedir.

- Marmara Depreminde çok sayıda il ve vatandaşın etkilenmesi yüzünden yapılacak hizmetlerin tek elden ve etkinlikle verilmesi için kamu otoritesi düzenleme yaparak Bölge Afet Koordinatör Valiliği kurumunu hayata geçirmiş ve 11 aya yakın süreyle hizmet vermiştir. Bu uygulama asker ve sivil unsurların bir arada görev yaparak yardımların mükerrerliğinin önüne geçilmesi ve ihtiyaç duyulan noktalara uyum içerisinde ulaştırılmasına yönelik hizmetlerde önemli çalışmalarda bulunmuş, koordinatör valilik kurumunun iyi işletilmesi ile otorite konusunda sorun yaşamasının önüne geçilmiştir. Kahramanmaraş Depremlerinde, hem yerel hem de bölgesel düzeyde otorite, iletişim ve koordinasyonda yaşanan sorunlar nedeniyle başta akut safha olmak üzere müdahale, ön iyileştirme ve uluslararası yardım gibi alanlarda önemli zafiyet ortaya çıkmıştır
- Kahramanmaraş Depremlerinde Olağanüstü Hal ilan edilmiş ama afetzedelerin ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik idari düzenlemeler yapılmamıştır. Ko-

ordinatörlüğün yönetim birimi yanında diğer bürolar açılmadığından olağanüstü halin uygulanmadığı görülmüştür. 6 Şubat Depremlerinde bakanlık, kamu kurum ve kuruluşları ile kişiler tarafından gerçekleştirilen müdahale çalışmalarının birlik ve bütünlüğü konusunda otorite boşluğu ortaya çıkmış, ayrıca, Kahramanmaraş depremlerinin yönetiminin hızlı ve düzenli olabilmesi amacıyla Mülki İdare Amirleri Sınıfından çeşitli unvanlarda olmak üzere 708 Mülki İdare amirine görev ve sorumluluk verilmiştir. Çok sayıda yönetici ve makamın oluşturulması bürokrasinin artmasına ve hizmetlerin afetzedelere ulaşmasına engel teşkil etmiştir.

- Hem Marmara Depremlerinde hem de Kahramanmaraş Depremlerinde, kamu otoritesi adına eşgüdümden sorumlu AFAD gibi kurumlar, sahada yapılacak müdahale faaliyetlerine katkı vermesi için sahip olduğu teknik ve uzman işgücünü kullanamadığı gibi bölgede görevlendirilen koordinatör kuruluş çalışanlarınca afetlerin müdahalesine yönelik yapmak istedikleri çalışmalara da destek verilememiştir. Bu durum küresel seviyede karşılaşılan ve acil durum yönetiminden sorumlu merkezi kuruluşların persone-

linin sıklıkla karşılaştığı yapısal bir sorun olmakta, ancak aradan geçen süre içerisinde, afetin hızlı ve düzenli yönetilebilmesi için yapılan yatırımlar, eğitimler ve kaynak aktarımlarına rağmen ülkemizde daha çok yaşandığı bir kez daha görülmüştür.

- Kahramanmaraş Depremlerinin aşiret, akrabalık gibi toplumsal bağları güçlü bir bölgede olması, kanaat önderlerinin soğukkanlı ve bulunduğu ortama hakimiyetleri nedeniyle istenmeyen birçok olayın önüne geçilmiştir. Yerleşim yerlerinin nüfusunun az olması ve insanların birbirini tanımaları yağma, talan vb. gibi olayların meydana gelmesini engellemiştir.
- Marmara Depremlerinde ülke nüfusunun 6/1'i ve ülkenin her yerinden vatandaşlarımızın bu bölgede yaşaması nedeniyle depremin olması ile bölgeye yoğun bir nüfus akışı olmuştur. Bu durum bölgeye ulaşmada başta trafik olmak üzere sorunlar yaratmış, yardımların gecikmesine neden olmuştur. Kahramanmaraş Depremlerinde ise aksi bir durum söz konusu olduğundan bölgenin geniş bir alanda olması ve etkilenen nüfusun sadece bu bölgede yaşayanlar olduğundan deprem bölgesine Marmara Depreminde göre daha az göç olayı yaşanması

hizmetlerin yerine getirilmesinde önemli bir avantaj olmuştur.

- Deprem bölgesinde çalışanların niteliğine göre yapılması gereken gönüllülük çalışmalarında bu husus dikkate alınmamış, gönüllülerinin çokluğu önceliğine göre hareket edilmiştir. Depremlerin meydana gelmesi ile çok sayıda ve kontrolsüz halde bölgeye gelen gönüllüler ile yabancı arama kurtarma ekiplerinin bölgeyi bilmemesi hizmetlerin aksamasına neden olmuşlardır. Bu seviyedeki bir afette, tecrübesiz gönüllülerin kullanılması ve bu gönüllülerin AFAD kıyafetleri giymeleri zafiyetlere sebebiyet vermiştir. Koordinatör kuruluşun bundan sonraki planlamalarında bu hususları değerlendirmesi yanında üniversitelerin afet ve acil durum bölümlerinden mezun olan veya okuyan potansiyel gücün farkına varıp, gerekli düzenlemeleri yapması gerekmektedir.
- Her iki depremde afetin en önemli unsuru Türk Silahlı Kuvvetleri deprem çalışmalarına dahil olmuşlardır. Marmara Depremlerinde kısa sürede 60 binin üzerinde personel ile deprem bölgesine gelmiş ve müdahale çalışmalarına başlamıştır. TSK, arama kurtarmadan sağlık hizmetlerine, güvenlikten tahliyeye, ulaşımdan beslenmeye kadar afetzedelerin ihtiyaçlarını gidermeye yönelik olarak çalışmalarında ana unsur olmuştur.
- Türk Silahlı Kuvvetleri Kahramanmaraş Depremlerine de müdahil olmuş başta müdahale çalışmaları olmak üzere katkı vermiştir. Milli Savunma Bakanlığı resmi sitesinden (8) alınan bilgilerde; depremlerin meydana gelmesinin hemen sonrası askeri personelin deprem bölgesinde arama-kurtarma çalışmalarına yoğun katkı sağladığı, Bakanlık tarafından Hatay, Malatya, Os-

maniye, Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesinde arama-kurtarma çalışmaları için Doğal Afet Kurtarma Taburları görevlendirildiği bildirilmektedir. Ayrıca, Malatya'da arama-kurtarma çalışmalarına iki binin üzerinde personelle destek sağlayan Türk Silahlı Kuvvetleri, kentte çadır kurma çalışmalarına başladığı, yeteri kadar komando da arama ve kurtarma çalışmaları için Malatya ve Kahramanmaraş'a gönderildiği Hatay, Gaziantep, Kahramanmaraş, Malatya, Şanlıurfa ve Diyarbakır'da Mehmetçik tarafından halka sıcak yemek, su ve kumanya dağıtıldığı bilgileri ilgili Bakanlığın resim web sayfasında yer almaktadır.

- Öte yandan deprem sırası Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar'ın, afet bölgesi incelemelerinin ardından yaptığı açıklamada, "Türk Silahlı Kuvvetleri 25 bin 67 personeliyle fiilen deprem bölgesinde görev yapmaktadır. Şu ana kadar 63 uçakla yapılan 707 sortiyle, 9 bin 780 uzman personeli ve 625 ton malzemeyi hedeflerine ulaştırdık." (9) ifadeleri ile Silahlı Kuvvetlerinin afet bölgesindeki çalışmalarını özetler niteliğindedir. Bu bilgilerden anlaşıldığı gibi Türk Silahlı Kuvvetlerinin hem Marmara hem Kahramanmaraş depremlerinde afetin kayıp ve zararlarının asgari düzeyde atlatılmasına yönelik başta arama kurtarma faaliyetleri olmak üzere ihtiyaç duyulan hizmetlerin afetzedelere verilmesinde önemli katkılar verdiği görülmektedir.

Her iki depremlerin akut müdahale çalışmaları analiz edildiğinde; Marmara Depremlerinde; haberleşmenin yapılamadığı ve bölgeye ulaşımında büyük afet lojistiğinin sağlanamadığı, tecrübeli kurum, kuruluş ile STK'ların yokluğu, teknolojinin günümüzdeki gibi olmadığı, nitelikli iş gücünün bulunmadığı, finans konusunda sıkıntılar yaşandığı, mev-

zuatın yetersizliği ve karmaşıklığı nedeniyle afet yönetiminde çok başlılığın bulunduğu, deprem bölgesinin dar alanda ve yerleşimin birbirlerine yakınlığının çalışmaları zorlaştırdığı, ülkenin her yerinden vatandaşlarımızın deprem bölgesinde ikamet etmeleri nedeniyle yoğun bir göç akımı olması ile kaynakların organize bir şekilde dağıtılamadığı görülmüştür.

Kahramanmaraş Depremlerinde yukarıda belirtilenlerin büyük bölümü ya yaşanmamış ya da küçük ölçekte sorunlara sebep olmuştur.

Depremlerin acil müdahale çalışmalarında görülen ortak özellikler: Her iki depremin akut müdahale sürecinde yaşanan olaylarda görülen ortak özellikleri de bulunmaktadır. 1999 yılında yaşanan depremler sonrasında birçok alanda yapılan yatırım ve hazırlıklara rağmen, Marmara Depremlerinde yaşanan yönetim, müdahale çalışmalarında bulunan paydaşlar arasındaki iletişimsizlik ile kaynakların etkin, verimli ve ekonomik kullanılamaması yani organizasyon eksikliği ve koordinasyon yetersizliği Kahramanmaraş Depremlerinde de yaşanmıştır.

1999 Depremleri sonrası kamu yönetiminde birçok değişiklik yapılmıştır. Öncelikle afetin merkezi koordinasyonu ile müdahale çalışmaları yönetimi için koordinatör kurum (AFAD) kurulmuş, ortak planlarla kamu kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşlarının rolleri belirlenerek çok sayıda eğitim ve tatbikatlarla afet yönetimi pekiştirilmek istenmiştir. Mevzuatta paydaşların görevleri belirlenmiş, yerel yönetimlerin de başta müdahale çalışmaları olmak üzere afet hizmetlerine katılımları kayıt altına alınmıştır. Hem mevzuatla hem de afet yönetiminin koordinatör kuruluş tarafından yapılacağı konusunda siyaset tarafından verilen desteklere rağmen Kahramanmaraş Depremlerinde otoritenin neden kullanılmadığı hususları

incelenmeli ve bundan sonra olası afetlerde bu sıkıntıların tekrar yaşanmasının önüne geçilmelidir.

Marmara Depremlerinin üzerinden geçen süreç içerisinde başta müdahale faaliyetlerine yönelik olarak ilgili kurum ve kuruluşlarca harcanan zaman, emek, paranın yanında; işgücü, araç gereç, teknoloji gibi alanlarda yapılan ve büyük meblağlar tutan yatırımlara rağmen Kahramanmaraş Depremlerinde yaşanan benzer sorunlar düşündürücüdür. Afete

müdahale amacıyla kullanılacak kaynakların bölgeye gönderilmesinde yaşanan planlama, organizasyon ve koordinasyon sorunlarının gözden geçirilerek aksayan yönlerinin tespiti ve bundan sonra ki afetlerde yaşanmasının önüne geçilmesi için başta koordinatör kuruluş olmak üzere tüm paydaşlarca incelenerek bilgi ve tecrübe paylaşımı yapılmalıdır.

Marmara Depreminden 10 yıl sonra ve üzerinde uzun çalışmalar sonucunda 2009 yılında Başbakanlığa

bağlı, yetkili ve koordinatör kurum olarak kurulan AFAD'ın, kuruluşundan itibaren yüksek yatırımlarla sayısal sistemler, personel, malzeme, mevzuat, plan, program, eylem planı vb. birçok alanda kapasite oluşturulmasına rağmen, yaşanan sorunlara çözüm bulma konusunda görülen yetersizlikler, bundan sonra meydana gelebilecek afetlerde yaşanması halinde, kamu yönetiminde büyük zafiyetlere neden olma ihtimali yüksektir.

SONUÇ

Kahramanmaraş Depremleri bir kez daha göstermiştir ki; kriz koordinasyon yönetiminde karmaşanın devam ettiği, yönetim merkezlerinde eğitilmiş ve nitelikli personel ve yöneticilerle güçlendirilmediği, müdahale çalışmalarına katılan paydaşlarla iletişim ve koordinasyonsuzluk ile kamuoyu ve basına bilgi verilmesinde yaşanan sorunların devam ettiği görülmüştür. Bu nedenle Kahramanmaraş Depremleri kriz yönetimi için milat kabul edilerek görülen eksikliklerin bundan sonraki kriz yönetim çalışmalarında sorunların yaşanmaması için daha fazla vakit kaybedilmeden koordinasyon yönetim esasları belirlenmelidir.

Önümüzdeki dönemlerde depremlerin yerel değil bölgesel ola-

rak meydana gelebileceği yönünde başta bilim insanları olmak üzere, ilgili kesimlerce de açıklamalar yapılmaktadır. Depremler ülkemizin gerçeği olup, ortalama her 10 yılda 7'den büyük bir depremin meydana geldiği ülkemizde, İstanbul merkezli ve nüfusun yoğun olduğu Marmara Bölgesinde meydana gelecek bir depremin vatandaşlarımızın refahı ile ülkemizin birlik ve bütünlüğünü bozabilecek önemli bir unsur olduğu ciddiyetini başta kamu yönetimi olarak tüm kesimler dikkate almalıdır.

Müdahale sürecinde sahip olunan kaynakların etkin, verimli ve ekonomik kullanımına yönelik basit, pratik, nitelikli, herkesçe anlaşılır ve en önemlisi uygulanabilir bir müdahale sistemi kurgulanarak hayata geçirilmelidir. Müdahale aşamasında

yapılan koordinasyon ve müdahale yönetimleri için bugünün krizinin çözümü dünde saklıdır prensibi ile hareket edilmelidir. Her iki depremde yaşanan sorunların çözümüne yönelik geçmişte yaşanan tecrübelerden çıkarımlar yapılmalı ve müdahale çalışmalarının profesyonelce yönetimi için kurumsallaşmış, afet/krizlerin yönetiminde somut çıktıları olan ve katılımlı bir mekanizma ile çözümler ortaya konulmalıdır.

Sonuç olarak değişen ve gelişen şartlara göre tüm kesimleri kapsayacak şekilde; yöneten ve iyi işleyen bir afet yönetim sistemi ile nitelikli iş gücüne sahip bir yapı, krizleri yönetebilecek bir şekilde kurgulanmamış ise olayın bir afet müdahalesinden çıkıp ülkeyi de derinden etkileyeceği unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Yönetici özeti İsviçre. (2020). Kızılay Dünya Afet Raporu s. 10
- Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi (2000) Kitap Depremler 1999, Ankara s. 5,27,30, 35,36
- TMMOB Makine Mühendisleri Odası, Erişim: 01 Ağustos 2024, <https://www.mmo.org.tr/basin-aciklamasi/oda-deprem-gercegi-raporu-aciklandi>
- TBMM Meclis Araştırma Komisyonu. "Türkiye Büyük Millet Meclisi Kahramanmaraş Merkezli Depremlerin Sonuçlarının Tüm Yönleriyle Araştırılması,.... Meclis Araştırması". TBMM. s.
- 1999 <https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyontutanaklari.goruntule?pTutanakid=3134>
- Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. "Türkiye Deprem Toparlanma ve Yeniden İmar Değerlendirmesi Raporu". s. 8 <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf>
- ODTÜ. "6 Şubat Pazarcık ve Elbistan Depremleri Ön Değerlendirme Raporu" 20 Şubat 2023, s. 45 https://eerc.metu.edu.tr/system/files/documents/DMMAM_2023_Kahramanmaraş-Pazarcık_ve_Elbistan_Depremleri_Raporu_TR_final.pdf
- Milli Savunma Bakanlığı, www.msb.gov.tr/SlaytHaber/622023-14145
- Milli Savunma Bakanlığı, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/1122023-84682>